

ایشونت راؤچوہان مہاراشٹرا اوپن یونیورسٹی، ناسک

اسکول برائے انسانی و سماجی علوم

Yashwantrao Chavan Maharashtra
Open University, Nashik

School of Humanities & Social Sciences

پراسپیکٹس

(M44) ایم۔ اردو پروگرام : ۲۰۲۱-۲۰۲۲

Prospectus

(M44) M.A. Urdu Programme

Academic Year : 2021-2022

فہرست

04	یونیورسٹی کا ترانہ	1-
05	اسکول برائے انسانی و سماجی علوم کا تعارف	2-
	ایم۔ اے اردو پروگرام	
	2.1 پروگرام کی ساخت	
	2.2 پروگرام کی میعاد	
	2.3 نصابی کتب	
	2.4 درجہ بندی	
	2.5 داخلے کے لیے اہلیت	
	2.6 پروگرام کی فیس سال اول	
	2.7 کورس کی ساخت سال اول	
	2.8 پروگرام کی فیس سال دوم	
	2.9 کورس کی ساخت سال دوم	
	2.10 پیمائشی قدر کا طریقہ کار	
17	رجسٹریشن کا طریقہ کار	3-
18	ریجنل سینٹرس	4-
20	خصوصی اطلاع برائے رابطہ	5-
22	ضمیمہ جات	6-
	1,2,3,4,5,6,7,8,9	

विद्यापीठ गीत

एक प्रतिज्ञा असे आमुची ज्ञानाची साधना ।

चिरंतन ज्ञानाची साधना ।

ज्ञान हेच संजीवन साऱ्या जगताच्या जीवना ॥ १ ॥

ज्योत जागवू सुजाणतेची सकलांच्या अंतरी ।

तीच निवारील पटल तमाचे प्रभात सूर्यापरी ।

ज्ञानच देउळ, ज्ञानच दैवत, प्रगतीच्या पूजना ॥ १ ॥

नव्या युगाचा नव्या जगाचा ज्ञान धर्म आहे ।

त्यातच अमुच्या उजळ उद्याचे आश्वासन राहे ।

मुक्त करिल तो परंपरेच्या बंदिघरातुन मना ॥ २ ॥

हाच मंत्र नेईल आम्हाला दिव्य भविष्याकडे ।

न्यायनीतीचे पाऊल जेथे भेदाशी ना अडे ।

जे जे मंगल पावन त्याची जेथे आराधना ॥ ३ ॥

कुसुमाग्रज

1۔ اسکول برائے انسانی و سماجی علوم کا تعارف

اسکول برائے انسانی و سماجی علوم میں انسان کے تخلیق کردہ فنون لطیفہ، ادب، تجارت، خاندان، ریاستی اداروں کی ساخت، فلسفہ اور تاریخ کا مطالعہ کیا جاتا ہے۔ اکیسویں صدی کے عالمی چیلنجز کا سامنا کرنا، ناخواندہ طبقہ کو خواندگی کی طرف مائل کرنا، تعلیم یافتہ سماج کی تشکیل اور تعلیمی وسائل کو ترقی دینا ہی اس اسکول کا نصب العین ہے، بلکہ یہ کہنا زیادہ مناسب ہوگا کہ اسکول کا مرکزی محور انسانی سماج ہے۔ لہذا اسکول کے مختلف کورسز کے نصابات انہی انسانی و سماجی علوم پر مبنی ہیں۔

اسکول برائے انسانی و سماجی علوم کی خصوصیات درج ذیل ہیں:

- 1- دنیا کی مختلف قوموں کی تہذیب و ثقافت، تاریخ اور روایات کی تشکیل جیسے موضوعات کو بی۔ اے، ایم۔ اے، ایم۔ فل اور پی۔ ایچ ڈی کے تعلیمی کورسز میں شامل کرنا۔
- 2- حقوق انسانی، آزادی، مساوات اور اخوت جیسی اقدار، صارف تحفظ، ماحولیاتی تحفظ کی تحریک، سارک، یو۔ این۔ او جیسے اداروں کی خدمات، خواتین کو با اختیار بنانا، محرموں کی عزت نفس کی جدوجہد، زبان کی شناخت، مذہبی اتحاد قائم رکھنے اور علاقائی ترقی میں باہمی ربط جیسے اہم نکات کو کورسز میں شامل کرنا۔
- 3- لائبریری، اطلاعی سائنس، صحافت، گاندھیائی فکر جیسے خاص موضوعات کو مختلف کورسز میں شامل کرنا۔
- 4- نظریات اور عمل کو مربوط کرنے والے کورسز پر خصوصی توجہ دینا۔
- 5- فرد کی تخلیقات اور تصورات کو بڑھاوا دینے والے کورسز کا نصاب میں شامل کرنا۔
- 6- طلباء کی شخصیت سازی اور پیشہ وارانہ کامیابی کے لیے درکار مہارتوں کے مواقع فراہم کرنا۔
- 7- خود آموزی کے لیے درکار جدید ریزرپٹ تعلیمی کورسز تیار کرنا۔
- 8- مختلف کورسز کے بنیادی نصابات میں اصطلاحات کی وضاحت پر خصوصی توجہ دینا۔
- 9- خود آموزی کی نصابی کتب، مشقی سوالات، تفویضات، سیٹلائٹ اور ویب سائٹ کے ذریعے طلباء کی رہنمائی کرنا۔
- 10- طلباء کو ان کی دلچسپی کے مطابق مضامین کے انتخاب میں آزادی دینا۔

2- ایم۔ اے اردو پروگرام

اردو ہمارے ملک کی ایک بڑی رابطے کی زبان ہے۔ ریاست مہاراشٹر میں اس زبان کے بولنے، سمجھنے اور پڑھنے والوں کی کثیر تعداد رہتی ہے۔ اردو کی اسی آبادی کو مرکز نگاہ میں رکھ کر یونیورسٹی نے بی۔ اے اردو فاصلاتی نظام کے تحت گذشتہ کئی برسوں سے ریاست کے طول و عرض کی اردو آبادی کا احاطہ کیے ہوئے ہے۔ گذشتہ کئی برس سے یہ ضرورت بھی محسوس کی جا رہی تھی کہ اردو سے ایم اے کرنے کے خواہشمند طلباء کی آرزوؤں کی تکمیل کی جائے، لہذا اسی خواہش کو مد نظر رکھ کر یونیورسٹی نے اردو زبان و ادب میں ایم۔ اے کورس متعارف کرانے کا فیصلہ کیا جو بحسن و خوبی انجام پذیر ہو رہا ہے۔ یونیورسٹی نے ایم۔ اے اردو فاصلاتی تعلیم کا آغاز کر کے اردو کی بڑی آبادی کو فیضیاب ہونے کے مواقع فراہم کرنے کا ایک خوشگوار اور اہم فیصلہ کیا ہے۔ اردو زبان و ادب میں ایم اے کورس شروع ہونے سے نہ صرف اس یونیورسٹی سے بی اے کرنے والے طلباء و طالبات کو مزید اعلیٰ تعلیم کے حصول کے مواقع دستیاب ہوں گے، بلکہ ریاست بھر میں اردو میڈیم سے تعلیم حاصل کرنے کے بعد بی۔ اے اور ایم۔ اے کرنے کے خواہشمند طلباء کو اپنے خوابوں کی تکمیل کا سنہرا موقع نصیب ہوگا۔

2.1 پروگرام کی ساخت:

☆ پس منظر

ایشونت راؤ چوہان مہاراشٹر اوپن یونیورسٹی، ناسک نے حکومت ہند کے محکمہ تعلیم اور یونیورسٹی کے گرانٹس کمیشن کے مجوزہ نظام تعلیم پر عمل کرتے ہوئے ایم۔ اے اردو زبان و ادب (M44) کے جامع نصاب اور اس کے مطابق ماہرین سے کتابیں تیار کرائی ہیں۔ لہذا تعلیمی سال 2021-2022 سے ایم۔ اے اردو زبان و ادب کا آغاز ہوگا۔ ایم۔ اے اردو زبان و ادب کے اس پروگرام کی قلیل مدت دو سال اور کثرت پانچ سال ہوگی۔ اگر طالب علم سال اول میں داخلے بعد کسی سیمسٹر میں ناکام ہوتا ہے یا کسی وجوہات کی بنا پر سال اول کے کسی بھی سیمسٹر میں شریک نہیں ہو سکا تو وہ ایم۔ اے سال دوم میں داخلے کا اہل ہوگا۔

2.2 پروگرام کی میعاد:

دو سال

2.3 نصابی کتب:

طالب علم جب تک ایم۔ اے اردو زبان و ادب کے تمام کورسز کی مطبوعہ کتب حاصل نہیں کر لیتے اس وقت تک یونیورسٹی کی ویب سائٹ <http://ycmou.digitaluniversity.ac> سے پی ڈی ایف کی صورت میں دستیاب نصابی کتب کو ڈاؤن لوڈ کر کے استفادہ کر سکتے ہیں۔

2.4 درجہ بندی:

فصلاتی نظام تعلیم میں مطالعہ کے اوقات کی پیمائش درجات کے مطابق کی جاتی ہے۔ ایک کریڈٹ کے لیے اول درجے کا مطالعہ تقریباً 30-35 گھنٹے پر مشتمل ہوتا ہے۔ مطالعے کے اس دورانیے میں حوالہ جاتی کتب کا مطالعہ، نوٹس اخذ کرنا، غور و فکر کرنا، کورس کی صوتی اور صورتی (Audio Visula) ٹیپ کا مشاہدہ کرنا، بذریعہ انٹرنیٹ نصابی کورس کے متن کا مطالعہ کرنا، متعلقہ اسٹڈی سینٹر سے وقتاً فوقتاً رہنمائی حاصل کرنا، ہم جماعتوں سے کورس کے متعلق موضوعات پر تبادلہ خیال کرنا، خود اکتسابی سوالات اور مشقی سوالات حل کرنا وغیرہ شامل ہیں۔

2.5 داخلے کے لیے اہلیت:

ایم۔ اے اردو زبان و ادب میں داخلے کے لیے طالب علم کے پاس حکومت سے منظور شدہ کسی بھی یونیورسٹی کی مسلمہ تین سالہ ڈگری اردو زبان کے ساتھ ہو۔ ایسے طالب علم جنہوں نے ڈگری کورس میں اردو زبان نہیں پڑھی ہے ان کے لیے دسویں، بارہویں جماعت یا اس کے مساوی کورسز میں (جو حکومت مہاراشٹر سے منظور شدہ ہو) اردو زبان پڑھی ہو، داخلے کے اہل ہوں گے۔

2.6 پروگرام کی فیس (سال اول)

☆ فیس کی تفصیلات

100/-	رجسٹریشن اور داخلہ فیس	01
1800/-	یونین فیس	02
800/-	سمیسٹر فیس	03
150/-	متفرقات	04
150/-	ترقیاتی فنڈ	05
2000/-	اسٹڈی سینٹر فیس	06
5000/-	(جملہ فیس: پانچ ہزار روپے)	

☆ فیس جمع کرنے کا طریقہ کار

☆ آن لائن داخلے کے لیے طالب علم سب سے پہلے یونیورسٹی کی فیس -/3,000 بذریعہ نیٹ بینکنگ، ڈیبٹ کارڈ، کریڈٹ کارڈ، موبائل بینکنگ اور دیگر رائج ذرائع سے ادا کریں۔ آن لائن فیس کی ادائیگی کے بعد اس کی رسید داخلہ فارم کے ساتھ منسلک کر کے اپنے متعلقہ اسٹڈی سینٹر پر جمع کریں۔ نقد فیس جمع کرنے کے طریقہ کار آئندہ صفحات میں دیکھیں۔

☆ داخلہ فارم کی پرنٹ کی نقل اسٹڈی سینٹر پر -/2,000 فیس کے ساتھ جمع کریں۔ یہ فیس اسٹڈی سینٹر کے بینک اکاؤنٹ میں چالان یا Account Pay چیک کے ذریعے ادا کرنی ہوگی۔ داخلہ فارم، فیس رسید سمیت تمام کاغذات کی ایک نقل اپنے پاس محفوظ کر لیں۔

☆ داخلے کا عمل مکمل کرنے کے بعد اس کی تصدیق کر لیں اور اپنے رجسٹرڈ موبائل نمبر پر مذکورہ کورس کے PRN نمبر کا انتظار کریں اور اپنے منتخبہ اسٹڈی سینٹر کے رابطے میں رہیں۔

2.7 کورس کی ساخت:

ایم۔ اے اردو زبان و ادب کا نصاب کل چار سیمسٹر 16 کورسز اور 64 کریڈٹ پر مشتمل ہے۔ ایم سال اول کے پہلے سیمسٹر میں 4 کورس اور 16 کریڈٹ، اسی طرح دوسرے سیمسٹر میں بھی 4 کورس اور 16 کریڈٹ شامل ہیں۔ تمام کورسز کا مطالعہ لازمی ہے۔

First Semester				
Credit Point	Nature	Course Code	Title of the Course	S. N.
04	لازمی	MUR101	تاریخ اردو زبان و ادب (Tareekh-e-Urdu Zaban-o-Adab) کتاب اول : اردو زبان کا آغاز و ارتقا Urdu Zaban Ka Aghaaz-o-Irteqa کتاب دوم : اردو لسانیات Urdu Lisaniyaat کتاب سوم : اردو ادب دکن میں Urdu Adab Dakan Mein کتاب چہارم : اردو ادب شمالی ہند میں Urdu Adab Shumali Hind Mein	01
04	لازمی	MUR102	اردو غزل (Urdu Ghazal) کتاب اول : غزل: فن اور تعارف Ghazal : Fan Aur Ta'aruf کتاب دوم : غزل کا ابتدائی دور Ghazal Ka Ibtidai Daur کتاب سوم : غزل کا قدیم دور Ghazal Ka Qadeem Daur کتاب چہارم : غزل کا جدید دور Ghazal Ka Jadeed Daur	02

04	لازمی	MUR103	اردو مشنوی (Urdu Masnavi) کتاب اول : مشنوی: فن اور تعارف Masnavi : Fan Aur Ta'aruf کتاب دوم : دکن میں اردو مشنوی کی روایت Dakan Mein Urdu Masnavi Ki Riwayat کتاب سوم : شمالی ہند میں اردو مشنوی کی روایت Shumali Hind Mein Urdu Masnavi Ki Riwayat کتاب چہارم : اردو کی اہم مشنویاں Urdu Ki Ahem Masnaviyan	03
04	لازمی	MUR104	اردو ڈراما (Urdu Drama) کتاب اول : ڈراما: فن اور تعارف Drama : Fan Aur Ta'aruf کتاب دوم : اردو ڈرامے کی روایت Urdu Drame Ki Riwayat کتاب سوم : اردو کے اہم ڈراما نگار Urdu Ke Ahem Drama Nigar کتاب چہارم : اردو کے اہم ڈرامے Urdu Ke Ahem Drame	04

☆☆☆

Second Semester

Credit Point	Nature	Course Code	Title of the Course	S. N.
04	لازمی	MUR201	کلاسیکی ادب (Classici Adab) کتاب اول : کلاسیکیت : مشرق و مغرب کے تناظر میں Classiciyat : Mashriq-o-Maghrib Ke Tanazur Mein کتاب دوم : مشرقی شعریات Mashriqi sheriyaat کتاب سوم : اردو میں کلاسیکی ادب Urdu Mein Classici Adab کتاب چہارم : اردو کے اہم کلاسیکی اہم متون Urdu Ke Ahem Classici Matoon	01
04	لازمی	MUR202	افسانوی ادب (Afsanvi Adab) کتاب اول : افسانوی ادب : فن اور روایت Afsanvi Adab : Fan Aur Riwayat کتاب دوم : اردو داستان Urdu Dastaan کتاب سوم : اردو ناول Urdu Novel کتاب چہارم : اردو افسانہ Urdu Afsana	02

04	لازمی	MUR203	اردو نظم (Urdu Nazm) کتاب اول: نظم کا فن Nazm Ka Fan کتاب دوم: اردو نظم کا آغاز و ارتقا Urdu Nazm Ka Aaghaz-o-Irteqa کتاب سوم: اردو کے اہم نگار Urdu Ke Ahem Nazm Nigar کتاب چہارم: اردو کی اہم نظمیں Urdu ki Ahem Nazmain	03
04	لازمی	MUR204	فلم اور عوامی ادب (Film Aur Awami Adab) کتاب اول: فلم کا مطالعہ Film Ka Mutala کتاب دوم: فلم ، اسکرپٹ سے اسکرین تک Film : Script se Screen Tak کتاب سوم: فلم ، ادب اور سماج Film, Adab Aur Samaj کتاب چہارم: عوامی ادب کی روایت Awami Adab Ki Riwayat	04

2.8 کورس کی فیس (سال دوم)

Rs. 3,000/-	یونیورسٹی کی فیس
Rs. 2,000/-	اسٹڈی سینٹر کی فیس
Rs. 5,000/-	کل فیس

فیس جمع کرنے کا طریقہ کار

☆ آن لائن داخلے کے لیے طالب علم سب سے پہلے یونیورسٹی کی فیس -/3,000 بذریعہ نیٹ بینکنگ، ڈیبٹ کارڈ، کریڈٹ کارڈ، موبائیل بینکنگ اور دیگر رائج ذرائع سے ادا کریں۔ آن لائن فیس کی ادائیگی کے بعد اس کی رسید داخلہ فارم کے ساتھ منسلک کر کے اپنے متعلقہ اسٹڈی سینٹر پر جمع کریں۔ نقد فیس جمع کرنے کے طریقہ کار آئندہ صفحات میں دیکھیں۔

☆ داخلہ فارم کی پرنٹ کی نقل اسٹڈی سینٹر پر -/2000 فیس کے ساتھ جمع کریں۔ یہ فیس اسٹڈی سینٹر کے بینک اکاؤنٹ میں چالان یا Account Pay چیک کے ذریعے ادا کرنی ہوگی۔ داخلہ فارم، فیس رسید سمیت تمام کاغذات کی ایک نقل اپنے پاس محفوظ کر لیں۔

☆ داخلے کے عمل کو مکمل کرنے کے بعد اس کی تصدیق کر لیں اور اپنے رجسٹرڈ موبائل نمبر پر مذکورہ کورس کے PRN نمبر کا انتظار کریں اور اپنے منتخب اسٹڈی سینٹر کے رابطے میں رہیں۔

2.9 کورس کی ساخت سال دوم:

ایم سال دوم کے تیسرے سیمسٹر میں 4 کورس اور 16 کریڈٹ، اسی طرح چوتھے سیمسٹر میں بھی 4 کورس اور 16 کریڈٹ شامل ہیں۔ تمام کورسز کا مطالعہ لازمی ہے۔

☆ ایم۔ اے اردو (M44) سال دوم

Third Semester				
Credit Point	Nature	Course Code	Title of the Course	S. N.
04	لازمی	MUR301	اردو قصیدہ (Urdu Qaseeda) کتاب اول : قصیدے کا فن اور تعارف Qaseede Ka Fan Aur Ta'aruf کتاب دوم : اردو قصیدہ دکن میں Urdu Qaseeda Dakan Mein کتاب سوم : اردو قصیدہ شمالی ہند میں Urdu Qaseeda Shumali Hind Mein کتاب چہارم : اردو کے اہم قصیدے Urdu ke Ahem Qaseede	01

04	لازمی	MUR302	اردو مرثیہ (Urdu Marsiya) کتاب اول : مرثیہ، فن اور تعارف Marsiya : Fan Aur Ta'aruf کتاب دوم : اردو مرثیے کی روایت Urdu Marsiye Ki Riwayat کتاب سوم : اردو کے اہم مرثیہ نگار Urdu Ke Ahem Marsiya Nigar کتاب چہارم : اردو کے اہم مرثیے Urdu Ke Ahem Marsiye	02
04	لازمی	MUR303	غیر افسانوی نثر (Ghair Afsanvi Nasr) کتاب اول : سوانح اور خود نوشت سوانح Sawaneh Aur Khudnawisht Sawaneh کتاب دوم : سفر نامہ اور مکاتیب Safarnama Aur Makateeb کتاب سوم : خاکہ اور انشائیہ Khaka Aur Inshaiya کتاب چہارم : روزنامہ اور رپورٹاژ Rozmancha Aur Reportaz	03
04	لازمی	MUR304	ذرائع ابلاغ اور ترجمہ نگاری (Zara-e-Ablagh Aur Tarjuma Nigari) کتاب اول : ذرائع ابلاغ: تعارف اور روایت Zara-e-Ablagh : Ta'aruf Aur Riwayat کتاب دوم : پرنٹ میڈیا Print Media کتاب سوم : الیکٹرانک میڈیا Electronic Media کتاب چہارم : ترجمہ نگاری Tarjuma Nigari	04

Fourth Semester

Credit Point	Nature	Course Code	Title of the Course	S. N.
04	لازمی	MUR401	تقدید و تحقیق (Tanqeed-o-Tahqeeq) کتاب اول : اردو تقدید Urdu Tanqeed کتاب دوم : تقدیدی نظریات Tanqeedi Nazaryaat کتاب سوم : اردو کے اہم ناقدین Urdu Ke Ahem Naaqdeen کتاب چہارم : اردو تحقیق Urdu Tahqeeq	01
04	لازمی	MUR402	طنز و مزاح (Tanz-o-Mazaah) کتاب اول : طنز و مزاح، تعارف اور روایت Tanz -o- Mazah : Ta'aruf Aur Riwayat کتاب دوم : اردو شاعری میں طنز و مزاح Urdu Shaeri Mein Tanz-o-Mazah کتاب سوم : اردو نثر میں طنز و مزاح Urdu Nasar Mein Tanz-o-Mazah کتاب چہارم : اردو کے اہم طنزیہ و مزاحیہ متون Urdu Ke Ahem Tanziya wo Mazahiya Matoon	02

04	لازمی	MUR403	تحریرکات و رجھانات (Tahreekaat-o- Rujhanaat) کتاب اول : تحریک اور رجھان کا تعارف Tahreek Aur Rujhan Ka Ta'aruf کتاب دوم : علی گڑھ تحریک Aligarh Tahreek کتاب سوم : ترقی پسند تحریک Taraqqi Pasand Tahreek کتاب چہارم : حلقہ ارباب ذوق اور جدیدیت Halqa-e-Arbaab-e-Zauq Aur Jadeediyat	03
04	لازمی	MUR404	خصوصی مطالعہ (Khusoosi Mutala) کتاب اول : میر تقی میر Meer Taqi Meer کتاب دوم : مرزا اسد اللہ خاں غالب Mirza Asadullah Khan Ghalib کتاب سوم : مولانا ابوالکلام آزاد Maulana Abul Kalam Azad کتاب چہارم : شمس الرحمن فاروقی Shamsurrahman Farooqi	04

2.10 پیمائشی قدر کا طریقہ کار:

طالب علم کی پیمائشی قدر تفویضات اور سالانہ امتحان دونوں کے معیار پر کی جاتی ہے۔ فی کورس میں 80/20 کے معیار کے مطابق نمبر دیے جاتے ہیں۔

☆ تفویضات

فی کورس میں چار تفویضات لازمی ہیں۔ ایک تفویض کے لیے 20 نمبر مختص ہیں۔ ایک تفویض کا سوالنامہ پانچ پانچ نمبر کے چار سوالات پر مشتمل ہوگا۔ ہر تفویض میں کامیابی کے لیے 40 فیصد نمبر حاصل کرنا لازمی ہے۔ تفویضات کے سوال نامے اپنے متعلقہ اسٹڈی سینٹر یا <http://ymou.digitaluniversity.ac> سے حاصل کریں۔ تفویضات کے سوالات کے جوابات صاف اور خوشخط انداز میں تحریر کے اپنے اسٹڈی سینٹر پر مجوزہ تاریخ سے قبل جمع کریں۔ طالب علم کے لیے تفویضات کے 20 فیصد نمبر اہمیت کے حامل ہیں۔

☆ سالانہ امتحان

فی کورس کا سالانہ امتحان 80 نمبر پر مشتمل ہوگا کامیابی کے لیے 40 فیصد نمبر حاصل کرنا لازمی ہے۔ ہر سیمسٹر میں چار کورسز ہوں گے۔ ہر کورس کا سوالیہ پرچہ 80 نمبر کا ہوگا۔ ایک سوالیہ پرچے میں 20-20 نمبر کے چار لازمی سوالات پوچھے جائیں گے۔ ہر سوالات کے تحت پانچ ضمنی سوالات ہوں گے جس میں چار ضمنی سوالات حل کرنا لازمی ہے۔ تفویضات اور سالانہ امتحان میں حاصل شدہ نمبروں کو علاحدہ طور پر مارکس شیٹ (UA) میں ظاہر کیا جائے گا۔

3۔ رجسٹریشن کا طریقہ کار

یونیورسٹی کے تمام تعلیمی کورسز میں داخلے آن لائن طریقے سے کیا جاتا ہے۔

1۔ سب سے پہلے پراسپیکٹس کا بغور مطالعہ کریں۔ اگر طالب علم مذکورہ پروگرام کے لیے اہل ہے تو سب سے پہلے درج ذیل اسناد کا اسکین کرنا ضروری ہے۔

a: تاریخ پیدائش کے لیے، ڈرائیونگ لائسنس، پین کارڈ، آدھار کارڈ (جس میں تاریخ پیدائش درج ہو) اسکول لیونگ سرٹیفکٹ، پاسپورٹ یا الیکشن کاشناتی کارڈ۔

b: تین سالہ پیپلز ڈگری کی مارکس شیٹ اور سند، اردو زبان کے ساتھ (اگر کوئی طالب علم ڈگری میں اردو زبان نہ پڑھی ہو تو وہ دسویں، بارہویں یا اس کے مساوی کورسز (جو حکومت مہاراشٹر سے منظور شدہ ہو) میں اردو زبان پڑھی ہو۔

c: اگر طالب علم درجہ بند جماعت (Category) سے تعلق رکھتا ہے تو Cast Validity Certificate اور Non-Creamy-Layer Certificate وغیرہ۔

d: طالب علم اگر معذور ہے تو معذوری ظاہر کرنے والا حکومت سے منظور شدہ سرٹیفکٹ۔

2۔ سبھی اسناد کی اسکننگ کم از کم DPI 72 ریزولیشن میں ہونا ضروری ہے۔

3۔ موبائل نمبر اور ای میل آئی ڈی لازمی ہے۔

4۔ آن لائن رجسٹریشن کے لیے یونیورسٹی کی ویب سائٹ <http://ycmou.digitaluniversity.ac> کا

استعمال کریں۔ ضروری معلومات بھر کر User Id اور Password حاصل کریں۔

5۔ آن لائن داخلے کے مراحل کو آسانی سے طے کرنے کے لیے اسکرین شاٹ پڑھنی معلومات ویب سائٹ پر دی گئی ہے۔

6۔ اسکین کیے گئے تمام ضروری اسناد ہدایات کے مطابق اپلوڈ کریں۔

7۔ فیس جمع کرنے کے لیے Online Payment Gateway کا استعمال کریں اور ہدایات کے مطابق مینٹ

بینکنگ، ڈیبٹ کارڈ، کریڈٹ کارڈ، موبائل بینکنگ، موبائل منی ایڈیٹی فائر اور دیگر رائج ذرائع کا استعمال کریں۔

- 8- نقدی فیس جمع کرنے کے لیے ای چالان پرنٹ کریں اور دو کاروباری ایام کے بعد اسٹیٹ بینک آف انڈیا یا یونیورسٹی کے مجوزہ قومی بینک کی کسی بھی شاخ میں جمع کریں۔ چالان پر بینک آفیسر کی دستخط، مہر اور ٹرانزیکشن نمبر وغیرہ کی معلومات صاف اور واضح الفاظ میں لکھے ہونے کی تصدیق کر لیں۔
- 9- ٹرانزیکشن نمبر یونیورسٹی کی ویب سائٹ پر student Login پر جا کر جمع کریں۔
- 10- اپلوڈ کیے گئے تمام اسناد کی جانچ کے بعد ہی داخلے کی تصدیق کی جائے گی۔

4- ریجنل سینٹرس

- 01- **Amravati** : V. M. V. to Valgoan Road, Post - V. M. V., Amravati - 444 604
PHONE (0721) 2531445, 2531210
- 02- **Aurangabad** : Survey no. 41, on the east side of the military children's hostel, Nandanvan Colony, Camp, Aurangabad - 431002.
PHONE (0240) 2371066, 2371077
- 03- **Mumbai** : NCP's Marathi Primary School of Jagannath Shankarsheth, Second Floor, Frair Bridge (South), Nana Chowk, Grant Road (W), Mumbai - 400 007
PHONE (022) 23874180, 23874187, 23874177, 23874183

- 04- Nagpur** : Raobahadur D. Laxminarayan Bungalow,
University Sports Complex, Law College
Campus Amravati Road, Ravinagar Chowk,
Nagpur - 440 001
PHONE(0712) 2553724, 2553725
- 05- Nashik** : Municipal Corporation's Old Building, 2nd
Floor, New Pandit Colony, Nashik - 422002
PHONE (0253) 2317063
- 06- Pune** : Shahir Annabhau Sathe School Library,
Municipal School No. 5 (Children's), 654, Opp.
Sadashiv Peth Water tank, Kumathekar Marg,
Pune - 411030
PHONE (020) 24457914
- 07- Kolhapur** : Shivaji University Campus, Near Post Office,
Vidyanagar, Kolhapur - 416004
PHONE (0231) 2607022
- 08- Nanded** : Swami Ramanand Tirth Marathwada University
Campus, Nanakwadi Kaman,
Zari Road, Vishnupuri, Nanded-431606
PHONE (02462) 229940, 283038

5۔ خصوصی اطلاع برائے رابطہ

(الف)

یونیورسٹی کی جانب سے جاری کیا ہوشیاری کارڈ گم ہونے پر 15 روپے اور مارکس شیٹ گم ہونے پر 50 روپے کا ڈیمانڈ رافٹ ادا کرنے کے بعد دوسری کاپی جاری کی جائے گی۔ اس کے لیے فیس کے ساتھ طالب علم کا نام، رجسٹریشن نمبر، جماعت اور اسٹڈی وغیرہ کی معلومات فراہم کرنا ضروری ہے۔ (نوٹ: مارکس شیٹ کی دوسری کاپی کے لیے 50 یا 100 روپے کے اسٹیپ پیپر پر حلف نامہ (Affidavit) لازمی ہے۔

(ب) اسٹڈی سینٹر کے متعلق ہدایات:

- 1- داخلے کی تاریخ ختم ہونے کے بعد مشاورتی کلاسز اور ٹائٹل کے ضمن میں اسٹڈی سینٹر سے رابطہ کریں۔ شناختی کارڈ پر اسٹڈی سینٹر کے کوآرڈینیٹر کی دستخط مع مہر حاصل کریں۔ اسٹڈی سینٹر پر آتے وقت اور امتحانات کے اوقات میں شناختی کارڈ کا ہونا لازمی ہے۔
- 2- یونیورسٹی کے قائم کردہ اسٹڈی سینٹر کے علاوہ کسی بھی پرائیویٹ ادارے، تنظیم یا کسی ٹیوشن کلاسز کو منظور نہیں دی گئی ہے۔ اس قسم کے ادارے، تنظیم یا ٹیوشن کلاسز میں زیادہ فیس ادا کر کے داخلہ لینے پر یونیورسٹی ذمہ دار نہیں ہوگی۔
- 3- یونیورسٹی کے مطابق کلاس ٹیسٹ اور سالانہ امتحان اسٹڈی سینٹر پر ہی منعقد کیے جاتے ہیں۔
- 4- کسی اسٹڈی سینٹر پر مناسب تعداد میں داخلہ نہ ہونے پر طلباء کو تقریبی اسٹڈی سینٹر پر مشاورتی کلاسز اور امتحان کے لیے منتقل کیا جائے گا۔
- 5- ایم۔ اے سال اول میں جس نام سے داخلہ لیا گیا ہے اسی نام سے مارکس شیٹ اور سند وغیرہ جاری کیا جائے گا۔ اگر نام میں تبدیلی ہو تو گزٹ کی کاپی داخلہ فارم کے ساتھ منسلک کرنا لازمی ہے۔

01- : Head office:

Yashwantrao Chavan Maharashtra Open University, Nashik
Dnyangangotri, Govardhan,
Near Gangapur Dam, Nashik- 422222
PHONE +91 253 2231714 +91 253 2231715

برائے رابطہ

پراسپیکٹس، داخلہ فارم، کورس یا مضمون کے لیے:

02- :

Director

School of Humanities and Social Sciences

Y.C.M Open University, Dnyangangotri

Near Gangapur Dam, Nashik- 422222Tel: (0253) - 2231475

03- :

رجسٹریشن، رجسٹریشن نمبر، پتہ اور اسٹڈی سینٹر کے لیے:

Registration Section

Y.C.M Open University, 'Dnyangangotri',

Near Gangapur Dam, Nashik - 422222, Tel: (0253) - 2231478

04- :

امتحان، رول نمبر، رزلٹ اور ڈگری کے لیے:

Deputy Registrar, Exam Section

Y.C.M Open University, 'Dnyangangotri',

Near Gangapur Dam, Nashik- 422222, Tel. (0253)

2230716/2280058/2230013.

05- :

نصابی کتب، آڈیو، ویڈیو فلم اور شناختی کارڈ وغیرہ کے لیے:

Audio Visual Centre

Y.C.M Open University 'Dnyangangotri',

Near Gangapur Dam, Nashik- 422222, Tel. (0253) 2231481

مذکورہ دفاتر کے اوقات:

صبح 10 بجے سے شام 5:45 بجے تک

(دوپہر 1:30 سے 02:00 کا وقفہ)

اتوار اور ہر ماہ کے پہلے اور تیسرے سنیچر نیز سرکاری تعطیلات کے ایام میں درج بالا سبھی دفاتر بند رہیں گے۔

6-ضمیمہ جات/Appendices

Appendix : 01

طالب علم یا امیدوار کا اقرارنامہ

یہ اقرارنامہ طالب علم اور یونیورسٹی کے مابین ہوگا۔ میں بطور امیدوار طالب علم اسے قبول و تسلیم کرتا کرتی ہوں:

- 1- میں نے پراسپیکٹس کے ساتھ ساتھ یونیورسٹی کی ویب سائٹ پر موجود متن کا مطالعہ کیا ہے اور اس کے مطابق مناسب کارروائی کی ہے۔
- 2- میں نے اس بات کا یقین کر لیا ہے کہ منتخب کیے گئے پروگرام کے لیے لیاقت رکھتا رکھتی ہوں۔ میری فراہم کردہ معلومات کے مطابق اگر میں نااہل قرار پاتا پاتی ہوں تو یونیورسٹی کو اختیار ہے کہ میرا داخلہ فوری طور پر منسوخ کر دے اور جمع کی ہوئی فیس کی واپسی کا مطالبہ نہیں کروں گا کروں گی۔
- 3- ہمیں نصابی کتب ای بکس، موبائل ایپ، آڈیو ریڈل ٹیپ، آڈیو ٹیپ، سی ڈی یا انٹرنیٹ پر دستیاب ہونے پر کوئی اعتراض نہیں ہے۔ مذکورہ صورتوں کے علاوہ کسی دوسری شکل میں نصابی کتب کا مطالبہ یا اصرار نہیں کروں گا کروں گی۔
- 4- اگر طالب علم یونیورسٹی کے تعلق سے کوئی شکایت یا درخواست دینا چاہتا ہے تو وہ یونیورسٹی کی ویب سائٹ پر USER ID کا استعمال کرے۔ درخواست کے اندراج کے بعد تیس دنوں میں اس کا ازالہ کیا جائے گا۔
- 5- ہمیں یونیورسٹی کے کسی بھی طرح کے قوانین اور اس کی تبدیلیوں میں مداخلت کرنے کا حق نہیں ہوگا۔
- 6- پروگرام کے دوران یونیورسٹی میں رجسٹریشن کے وقت یونیورسٹی کو فراہم کی گئی معلومات (تصویر، موبائل نمبر تبدیل نہیں کروں گا کروں گی۔
- 7- میں یہ تسلیم کرتا کرتی ہوں کہ رجسٹریشن کے وقت یونیورسٹی کو فراہم کی گئی معلومات (تصویر، موبائل نمبر، تاریخ پیدائش، پتہ وغیرہ) میں تبدیلی کے لیے یونیورسٹی مناسب فیس وصول کرنے کا حق محفوظ رکھتی ہے۔
- 8- ہم نے اس بات کا اعتراف کیا ہے کہ حکومت سے اس کا لرشپ ملنے پر یونیورسٹی کو فیس نہیں جمع کرنی ہوتی ہے۔ اگر کسی بھی وجوہات کی بنا پر اس کا لرشپ منظور نہیں ہوئی تو بغیر فیس کے امتحان دینے سے روک دیا جائے گا اور اگر امتحان دے دیا ہے اس وقت تک نتیجہ محفوظ رکھا جائے گا۔ جب تک کہ یونیورسٹی اپنی فیس وصول نہیں کر لیتی ہے۔
- 9- میں نے داخلے کے وقت اگر کوئی معلومات غلط یا نامکمل دی ہے تو میرا داخلہ منسوخ کر دیا جائے گا۔ اگر یونیورسٹی کی جانب سے ہمیں کوئی ڈگری یا ڈپلوما جاری کیا گیا ہے تو اس کی تصدیق کے بعد جاری کی گئی ڈگری یا ڈپلوما کو کالعدم اور باطل قرار دیا جائے گا۔
- 10- میں باقاعدگی سے یونیورسٹی کی ویب سائٹ (ycmou.digitaluniversity.ac) پر نصاب کی ای بکس، تفویضات کے سوالات، امتحان ہال کے نکتے اور دیگر معلومات جو وقتاً فوقتاً اپلوڈ ہوتے ہیں، ڈاؤن لوڈ کرنے کے ساتھ ساتھ یونیورسٹی کے نظم و ضبط کے ساتھ اس کا مطالعہ کروں گا کروں گی۔
- 11- ہمارا تذاویب یونیورسٹی کے ذمہ داران سے ایک طالب علم کی طرح ہوگا۔ اور میرا کوئی عمل ایسا نہیں ہوگا جو یونیورسٹی کے قوانین کے خلاف ہو۔

गरीब विद्यार्थी साहाय्य योजना नियमावली

१. **नाव :** या योजनेचे नाव गरीब विद्यार्थी साहाय्य योजना असे राहिल.
२. **व्याप्ती :**
 - २.१ सदरची गरीब विद्यार्थी साहाय्य योजना यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाच्या एका वर्षापेक्षा अधिक कालावधीच्या सर्व शिक्षणक्रमांच्या विद्यार्थ्यांना लागू राहिल.
 - २.२ अंध, अपंग, मूकबधिर, कर्णबधिर विद्यार्थ्यांसाठी संपूर्ण फी, मार्कांची सवलत व्यवस्थापन मंडळाने घेतलेल्या निर्णयान्वये देय राहिल.
 - २.३ आर्थिक दुर्बल घटकातील विद्यार्थ्यांसाठी सदर योजना लागू असेल.
३. **पात्रतेचे निकष :**
 - ३.१ गरीब विद्यार्थी साहाय्य योजनेचा लाभ मिळण्यासाठी कुटुंबाच्या वार्षिक उत्पन्नाची कमाल मर्यादा रु. १,००,०००/- राहिल.
 - ३.२ तहसिलदाराचे मूळ उत्पन्नाचे प्रमाणपत्र मागील वित्तीय वर्षाचे असावे.
 - ३.३ सदर योजनेचा लाभ देताना संबंधित विद्यार्थी / विद्यार्थिनी मागील शैक्षणिक वर्षाच्या अंतिम परीक्षेत उत्तीर्ण असणे आवश्यक राहिल.
 - ३.४ गरीब विद्यार्थी साहाय्य योजनेसाठी विद्यार्थ्याने मागील वर्षी योजनेचा लाभ घेतला असेल तर सदर विद्यार्थी सर्व विषयांत उत्तीर्ण असणे आवश्यक आहे.
 - ३.५ सदर योजनेसाठी पात्र ठरलेल्या विद्यार्थी / विद्यार्थिनीने त्याला ज्या शैक्षणिक वर्षासाठी योजनेचा लाभ मंजूर करण्यात आला तो अभ्यासक्रम त्याने / तिने विद्यापीठाच्या मान्यताप्राप्त अभ्यासकेंद्रातून पूर्ण करणे आवश्यक आहे. अभ्यासक्रमाचे वर्ष पूर्ण होण्यापूर्वी संबंधित विद्यार्थ्याचा प्रवेश कोणत्याही कारणास्तव रद्द झाल्यास विद्यापीठाने प्रदान केलेली रक्कम व प्रमाणपत्र विद्यापीठास परत करण्याची जबाबदारी संबंधित विद्यार्थी, अभ्यासकेंद्र व विभागीय केंद्र यांची राहिल.
 - ३.६ राज्य शासन / केंद्र शासन यांच्याकडे शिष्यवृत्ती मिळण्यासाठी अर्ज केलेल्या विद्यार्थ्यांना सदर योजनेचा लाभ देय नाही.

३.७ रु. ३,०००/- पेक्षा कमी फी असलेल्या शिक्षणक्रमाकरिता ही योजना लागू नाही.

४. **योजनेची गुणांची निकष पद्धत :**

४.१	विद्यार्थी शहरी भागातील असल्यास	५ गुण
४.२	विद्यार्थी ग्रामीण भागातील असल्यास	२ गुण
४.३	विद्यार्थी अतिदुर्गम भागातील असल्यास	३ गुण
४.४	प्रकल्पग्रस्त असल्यास	२ गुण
४.५	खेळाडू असल्यास (विभागीय / राज्य पातळी)	४ गुण
४.६	उत्पन्न मर्यादा रु. ३५०००/- पर्यंत	३ गुण
४.७	उत्पन्न मर्यादा रु. ७००००/- पर्यंत	२ गुण
४.८	उत्पन्न मर्यादा रु. १,००,०००/- पर्यंत	५ गुण

५. **अनुज्ञेय रक्कम :** अनुज्ञेय रक्कम या योजनेसाठी निश्चित केलेल्या निकषांनुसार प्राप्त गुणांच्या आधारे व शिक्षणक्रम पातळीनिहाय ठरविलेल्या रकमेच्या आधारे निश्चित केली जाईल.

- ५.१ पदविका शिक्षणक्रम : रु. ३,०००/- किंवा शिक्षणक्रमाचे शुल्क यापैकी जे कमी असेल ती रक्कम
- ५.२ पदवी शिक्षणक्रम : रु. ५,०००/- किंवा शिक्षणक्रमाचे शुल्क यापैकी जे कमी असेल ती रक्कम
- ५.३ पोस्ट ग्रॅज्युएट डिप्लोमा शिक्षणक्रम : रु. ५,०००/- किंवा शिक्षणक्रमाचे शुल्क यापैकी जे कमी असेल ती रक्कम
- ५.४ पदव्युत्तर पदवी शिक्षणक्रम : रु. ७,०००/- किंवा शिक्षणक्रमाचे शुल्क यापैकी जे कमी असेल ती रक्कम
- ५.५ गरीब विद्यार्थी साहाय्य निधी योजनेकरिता अर्थसंकल्पातील अंदाजपत्रकीय तरतूद आरक्षण विभागातर्फे त्या-त्या शैक्षणिक वर्षात करण्यात येईल.

अनुज्ञेय रकम उदाहरण दाखल तक्ता :

क्र.	किमान गुण	अनुज्ञेय रकमेचे प्रमाण %	डिप्लोमा	पदवी / पोस्ट ग्रॅज्युएट डिप्लोमा	पोस्ट ग्रॅज्युएट डिग्री
			रु. ३०००/-	रु. ५०००/-	रु. ७०००/-
१	०२	३०	रु. ९००/-	रु. ५५००/-	रु. २५००/-
२	३ ते ५	५०	रु. ५५००/-	रु. २५००/-	रु. ३५००/-
३	६ च्या पुढे	१००	रु. ३०००/-	रु. ५०००/-	रु. ७०००/-

- ६ गरीब विद्यार्थी साहाय्य योजनेअंतर्गत मदत मिळण्यासाठी अर्ज सादर करण्याची पद्धत :
- ६.१ गरीब विद्यार्थी साहाय्य निधी योजनेचा विहित नमुन्यातील अर्ज व आवश्यक सहपत्रे जोडून अभ्यासकेंद्राकडे दिलेल्या मुदतीत सादर करणे आवश्यक राहील.
- ६.२ विद्यार्थ्यांनी सादर केलेल्या विहित नमुन्यातील अर्जावर अभ्यासकेंद्र प्रमुख / संयोजक यांचा सही व शिक्षा असणे बंधनकारक राहील.
- ६.३ अर्जातील प्रतिज्ञापत्रावर विद्यार्थ्यांची सही व राष्ट्रीयीकृत बँकेचा तपशील म्हणजे बँकेचे नाव, शाखा, खाते क्रमांक, आय एफ एस सी (IFSC) कोड या बाबी नोंदवणे आवश्यक आहे.
- ६.४ मागील वर्षी सदर योजनेचा लाभ घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांनी मागील वर्षाच्या गुणपत्रिकेची झेरॉक्स प्रत जोडली आहे काय? ते मागील वर्षाच्या परीक्षेत उत्तीर्ण आहेत का? हे अभ्यासकेंद्र प्रमुखांनी पहावे.
- ६.५ अभ्यासकेंद्रप्रमुखांनी विद्यार्थ्यांकडून अर्ज निर्धारित मुदतीत भरून घेऊन विभागीय केंद्राकडे सादर करावेत.
- ६.६ अभ्यासकेंद्राने विभागीय केंद्राकडे सादर केलेल्या अर्जाची छाननी वरील निकषांच्या आधारे विभागीय केंद्राने करावी. तसेच विद्यापीठाने दिलेल्या विहित नमुन्यातील माहिती Excel Sheet मध्ये Hard Copy/ Soft Copy तयार करावी.

- ६.७ शैक्षणिक वर्ष २०१४-१५ मध्ये प्रवेश घेतलेल्या विद्यार्थ्यांना पूर्वीच्याच नियमाप्रमाणे गरीब विद्यार्थी साहाय्य प्रदान करण्यात येईल.
- ६.८ शैक्षणिक वर्ष २०१५-१६ पासून प्रवेश घेतलेल्या विद्यार्थ्यांना नवीन नियमांच्या आधारे गरीब विद्यार्थी साहाय्य योजनेची रक्कम प्रदान करण्यात येईल.
- ६.९ प्रत्येक शैक्षणिक वर्षात दिनांक १५ ऑक्टोबरपर्यंत अभ्यासकेंद्रांनी गरीब विद्यार्थी साहाय्य योजनेचे अर्ज जमा करावेत व विभागीय केंद्रांनी दिनांक १५ नोव्हेंबरपर्यंत सदरचे अर्ज व तक्त्यातील माहिती उपकुलसचिव, आरक्षण कक्ष यांच्याकडे सादर करावी.
- ६.१० पात्र विद्यार्थ्यांना सदर योजनेचा लाभ मंजूर केल्याबाबतची अंतिम यादी जानेवारीमध्ये विद्यापीठाच्या संकेतस्थळावर जाहीर केली जाईल.

University Grants Commission Resolution (2004)

F1-52/2000(CPP-II)
The Registrar / Director
Of all the Indian Universities
(Deemed, State, Central Universities /
Institutions of National importance)

विश्वविद्यालय अनुदान आयोग
बहादुरशाह जफर मार्ग
नई दिल्ली-११० ००२
UNIVERSITY GRANTS COMMISSION
BAHADURSHAH ZAFAR MARG
NEW DELHI-110002

5 MAY 2004

Subject : Recognition of Degrees awarded by Open Universities.

Sir/Madam,

There are a number of open Universities in the country offering various degrees/diploma through the mode of non-formal education. **The Open Universities have been established in the country by an Act of Parliament or State Legislature in accordance with the provisions contained in Section 2(f) of University Grants Commission Act, 1956. These universities are, therefore, empowered to award degrees in terms of Section 22(1) of the UGC Act, 1956.**

A circular was earlier issued vide UGC letter N.F.1-8/92(CPP) dated February, 1992 mentioning that the Certificate, Diplomas and Degrees awarded by Indira Gandhi National Open University are to be treated equivalent to the corresponding awards of the Universities in the country.

Attention is further invited to UGC circular No.F1-25/93(CPP-II) dated 28th July, 1993 (copy enclosed) for recognition of degrees and diplomas as well as transfer of credit for courses successfully completed by students between the two types of universities so that the mobility of students from Open University stream to traditional Universities is ensured without any difficulty.

The UGC has specified the nomenclature of degrees under Section 22(3) of the UGC Act, 1956 to ensure mandatory requirements viz. minimum essential academic inputs required for awarding such degrees. A copy of Gazette Notification regarding specification of degrees issued vide No.1-52/97(CPP-II) dated 31st January 2004 is enclosed. The details are also given in UGC Web site : www.ugc.ac.in

May, I therefore request you to treat the Degrees / Diploma / Certificates awarded by the Open Universities in conformity with the UGC notification on Specification of Degrees as equivalent to the corresponding awards of the traditional Universities in the country.

Yours faithfully

(Dr. Mrs. Pankaj Mittal)
Joint Secretary

Encl. : As Above

Copy to :

1. The Secretary, Government of India, Ministry of Human Resource Development, Department of Secondary Education and Higher Education, Shastri Bhavan, New Delhi-110001.
2. The Secretary, All India Council for Technical Education, I.G. Sports Complex, Indraprastha Estate, New Delhi
3. The Secretary, Association of Indian Universities (AIU), 16, Comrade Inderjit Gupta Marg, New Delhi -110002.
4. The Secretary, National Council for Teacher Education, I.G. Stadium, I. P. Estate, New Delhi-110002.
5. The Director of Distance Education Council, IGNOU Campus, Maidan Garhi, New Delhi-110068.
6. The Vice-Chancellor, Indira Gandhi National Open University, Maidan Garhi, New Delhi-110068.
7. The Vice-Chancellor, Dr. B. R. Ambedkar Open University, Road, No. 46, Jubilee Hills, Hyderabad (AP)
8. The Vice-Chancellor, Nalanda Open University, West Gandhi Maidan, Patna-800001 (Bihar)
9. The Vice-Chancellor, Dr. Babasaheb Ambedkar Open University, Shahigaug, Ahmedabad-380003 (Gujarat)
10. The Vice-Chancellor, Karnataka State Open University, Manasagangotri, Mysore-570006 (Karnataka)
11. The Vice-Chancellor, Yashwantrao Chavan Maharashtra Open University, Nashik-422222 (Maharashtra)
12. The Vice-Chancellor, Kota Open University, Vardhaman Mahaveer Open University, Kota-324010 (Rajasthan)
13. The Vice-Chancellor, Netaji Subhash Open University, Kolkata-700020 (West Bengal)
14. The Vice-Chancellor, Madhya Pradesh Bhoj (Open) University, Bhopal-462016 (M.P.)

(V.K. Jaiswal)
Under Secretary

G.R. of equivalency to 10th and 12th

यशवंतराव चव्हाण मुक्त विद्यापीठ, नाशिक व
राष्ट्रीय मुक्त विद्यालय शिक्षण संस्था, नवी दिल्ली यांची
प्रमाणपत्रे शासनसेवेसाठी समकक्ष म्हणून विचारात
घेण्याबाबत

महाराष्ट्र शासन

सामान्य प्रशासन विभाग

शासन निर्णय क्रमांक : आरजीडी-५५५५/प्र.क्र.८९/५३,

मंत्रालय, विस्तार इमारत, मुंबई-४०००३२

दिनांक : २० मे, २०१९.

वाचा

- १) शासन निर्णय, सामान्य प्रशासन विभाग, क्रमांक : आरजीडी-५३९८/प्र.क्र.६७/९८/५३, दिनांक १० डिसेंबर, १९९८.
- २) शासन निर्णय, सामान्य प्रशासन विभाग, क्रमांक : आरजीडी-५३०५/प्र.क्र.२४/२००५/५३, दिनांक १२ डिसेंबर, २००६.

शासन निर्णय :

यशवंतराव चव्हाण मुक्त विद्यापीठ, नाशिक येथून प्राप्त केलेली शैक्षणिक अर्हता शासकीय सेवेतील नियुक्तीसाठी ग्राह्य धरण्याबाबत सर्वसाधारण सूचना निर्गमित करण्याचे निदेश मा. महाराष्ट्र प्रशासकीय न्यायाधीकरण, मुंबई यांनी श्री. राजेंद्र घुणकीकर विरुद्ध महाराष्ट्र शासन (मूळ अर्ज क्र. ६७०/२००८) वर दिले आहेत. त्यावर, शासनाने घेतलेल्या निर्णयानुसार यासंदर्भात खालीलप्रमाणे सूचना देण्यात येत आहेत.

१. "ज्या पदांच्या सेवाप्रवेश नियमात १० वी/१२ वी (माध्यमिक/उच्च माध्यमिक) परीक्षा उत्तीर्ण असणे अशी किमान अर्हता विहित केलेली असेल त्या बाबतीत, महाराष्ट्र राज्य शिक्षण मंडळाची माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शालांत परीक्षा उत्तीर्ण नसलेला मात्र, यशवंतराव चव्हाण मुक्त विद्यापीठाची पूर्व परीक्षा उत्तीर्ण होऊन पदवी परीक्षेचे प्रथम वर्ष उत्तीर्ण झालेला वा यशवंतराव चव्हाण मुक्त विद्यापीठातून पदवी धारण केलेला उमेदवार पात्र समजण्यात यावा."
२. बृहन्मुंबईतील लिपिक-टंकलेखक पदांवरील नियुक्तीसाठी विहित करण्यात आलेल्या सेवाप्रवेश नियमातील २ (इ) मध्ये "महाराष्ट्र माध्यमिक व उच्च माध्यमिक मंडळाने नियंत्रित केलेली माध्यमिक शालांत प्रमाणपत्र परीक्षा आणि या परीक्षेस समकक्ष घोषित केलेल्या इतर परीक्षा अंतर्भूत असल्याचे नमूद केले आहे." तसेच, उमेदवारांकडे महाराष्ट्र राज्यातील अधिवास प्रमाणपत्र असणेही आवश्यक

आहे. राष्ट्रीय मुक्त विद्यालय शिक्षण संस्थान, नवी दिल्ली या विद्यालयाची माध्यमिक शालांत परीक्षा उत्तीर्ण केलेल्या एका उमेदवाराने महाराष्ट्र प्रशासकीय न्यायाधिकाऱ्याकडे दाखल केलेल्या प्रकरणात (मूळ अर्ज क्रमांक २०४/२०१०) राज्य शासनाने लवकरात लवकर निर्णय घ्यावा, असे आदेश दिले आहेत. केंद्र शासनाने कायद्यान्वये स्थापन केलेल्या राष्ट्रीय मुक्त विद्यालय शिक्षण संस्था, नवी दिल्ली (National Institution of Open Schooling, New Delhi) या विद्यालयाची माध्यमिक शालांत परीक्षा (किमान ५ विषयांसह) उत्तीर्ण केलेल्या उमेदवारांना शालेय शिक्षण विभागाने अकरावी प्रवेशासाठी पात्र ठरविले आहे. मात्र, शासन सेवेतील नियुक्तीसंदर्भात समकक्षतेबाबत कोणतेही आदेश नाहीत. केंद्रिय मनुष्यबळ विकास मंत्रालयाने सर्व राज्यांना, राष्ट्रीय मुक्त विद्यालय शिक्षण संस्था, नवी दिल्ली (National Institute of Open Schooling, New Delhi) यांच्याकडून दिली जाणारी प्रमाणपत्रे उच्च शिक्षण व नोकरीसाठी (Employment) ग्राह्य (समकक्ष) धरण्याबाबत कळविले आहे. ही बाब विचारात घेऊन, राष्ट्रीय मुक्त विद्यालय शिक्षण संस्था, नवी दिल्ली यांच्यामार्फत माध्यमिक शालांत परीक्षेबाबत दिलेले प्रमाणपत्र, माध्यमिक शालांत परीक्षा अशी अर्हता असलेल्या पदांवर नियुक्तीसाठी ग्राह्य धरण्याची बाब देखील शासनाच्या विचाराधीन होती. त्यावर, शासनाने घेतलेल्या निर्णयानुसार यासंदर्भात खालीलप्रमाणे सूचना देण्यात येत आहेत.

''राष्ट्रीय मुक्त विद्यालय संस्था, नवी दिल्ली यांची (मराठी व इंग्रजीसह किमान ५ विषयांसह) शालांत परीक्षा उत्तीर्ण झालेल्या व सदर प्रमाणपत्र (Secondary School Examination Certificate) धारण करणाऱ्या उमेदवारांनी, राज्य शासन सेवेमध्ये ज्या ज्या ठिकाणी माध्यमिक शालांत प्रमाणपत्र परीक्षा उत्तीर्ण अशी अर्हता विहित केली असेल त्या त्या ठिकाणी शासन सेवेसाठी शालांत परीक्षा समकक्ष पात्रता आपोआप धारण केली आहे असे समजण्यात यावे.''

३. त्यानुसार, सर्व नियुक्ती प्राधिकारी यांनी कार्यवाही करावी. हे आदेश या आदेशाच्या दिनांकापासून तात्काळ अंमलात येतील.

४. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध असून त्याचा संगणक संकेतांक क्रमांक २०११०५२०१३५१०४००१ असा आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(बा. वि. निकम)
अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

DISTANCE EDUCATION COUNCIL
INDIRA GANDHI NATIONAL OPEN UNIVERSITY

15983-16229

F.No.DEC/Notification/40.5.1.5/2012
Dated:01.11.2012

NOTIFICATION

Sub: Policy on pursuing two or more programmes simultaneously in various combinations - regarding.

The Distance Education Council in its 40th meeting held on 08.06.2012 has decided on the policy on pursuing two or more programmes simultaneously in various combinations. Two degree programmes cannot be allowed to be pursued simultaneously. However, a student can pursue two programmes simultaneously through distance or combination of distance and regular modes from the same or different University(ies)/ Institution(s) in various combinations, viz.,

1. One Degree and one Diploma/Post Graduate Diploma/Certificate
2. One Post Graduate Diploma and one Diploma/Certificate
3. One Diploma and one Certificate
4. Two Post Graduate Diplomas
5. Two Diplomas
6. Two Certificates

This is for information and adherence by all concerned.

(DIRECTOR)

To

VCs of all SOUs/ Heads of DEIs

3. The Registrar
YCMOU
Dnynagangotri, Near Gangapur Dam
Nashik-422 222,
MAHARASHTRA

G.R. of Equivalency

मुक्त विद्यापीठाच्या पदव्यांना समकक्षता व शासनमान्यता

(१) अन्य विद्यापीठांच्या पदवीशी समकक्षता

मा. शिक्षण संचालक (उच्च शिक्षण) महाराष्ट्र राज्य यांच्या पत्र क्र. समक (उ. शि.)/१०१४/३२८६९/पवि-१, दि. ३० ऑक्टोबर १९९५ च्या पत्रान्वये 'केंद्रीय किंवा राज्य विधिमंडळाने अधिनियमाद्वारे भारतातील विद्यापीठाने दिलेली पदवी/पदविका आणि संसदेने अधिनियमाद्वारे इतर शैक्षणिक संस्था प्रस्तावित केलेल्या आहेत किंवा विद्यापीठ अनुदान आयोग अधिनियम (१९५६) मधील कलम क्र. ३ अन्वये मानीव विद्यापीठे घोषित केली आहेत अशांच्या बाबतीत पदवी किंवा पदविका मान्यता देण्याबाबतचे औपचारिक आदेश विद्यापीठाने काढण्याची आवश्यकता नाही'.

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ हे महाराष्ट्र राज्याच्या विधिमंडळाने अधिनियमाद्वारे (कयदा क्र. २०/१९८९) स्थापन केलेले विद्यापीठ असून त्यास विद्यापीठ अनुदान आयोगाचीही मान्यता आहे. त्यामुळे या विद्यापीठाची पदवी इतर विद्यापीठांच्या पदवीशी समकक्ष आहे.

(२) विद्यापीठ अनुदान आयोगाची मान्यता

विद्यापीठ अनुदान आयोग, नवी दिल्ली यांनी त्यांचे पत्र क्र. F/S-15/89 (C.P.P-I) दि. ८ डिसेंबर १९९२ नुसार विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या १९५६ च्या कायद्यातील कलम १२-बी अन्वये यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाला मान्यता दिली आहे.

(३) महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगाची मान्यता

उपसचिव व परीक्षा निबंधक, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई यांच्या पत्र क्र. १४७७ (१७/१९९४/कास) दि. १७ फेब्रुवारी १९९४ च्या पत्रातील मान्यतेसंबंधीचा यजकूट - 'यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ हे संविधानमय (Statutory) असल्यामुळे आपल्या विद्यापीठाच्या पदवीधर विद्यार्थ्यांकडून आलेले अर्ज देखील इतर मान्यताप्राप्त विद्यापीठांच्या पदवीधर उमेदवारांकडून आलेल्या अर्जांप्रमाणेच आयोगाकडून विचारता घेतले जातील'

मुक्त विद्यापीठाच्या पदवी/पदविकांना महाराष्ट्र शासन मान्यता

विद्यापीठ अनुदान आयोगाने मान्यता दिलेली विद्यार्थी

राज्य संकेतित पदनामही पदवी/पदविका मान्यता

महाराष्ट्र शासन

सामान्य प्रशासन विभाग

ज्ञातव्य निर्णय : क्रमांक आजीसीटी-१३४४/प्र.क्र. २१/९४/१३, संशोधन, मुंबई

४०००३२, दिनांक ८ मार्च १९९५

बाधा : (१) सामान्य प्रशासन विभाग, शासन निर्णय क्रमांक आजीसीटी-१०६१/१८९५७/१९४ - जे दिनांक २१ ऑगस्ट १९९९

ज्ञातव्य निर्णय : महाराष्ट्र लोक सेवा आयोगातील विचार विनिर्णय करून उपरोक्त दिनांक २१ ऑगस्ट १९९९ च्या आदेशाद्वारे असा निर्णय घेण्यात आला होता की, केंद्र अथवा राज्य विधिमंडळाच्या अधिनियमाद्वारे स्थापित झालेली विद्यापीठे, संसदेच्या अधिनियमाद्वारे स्थापन झालेल्या इतर शैक्षणिक संस्था, किंवा विद्यापीठ अनुदान आयोग अधिनियम, १९५६ च्या अंशाने भाग ३ अन्वये जाहीर झालेली यावरील विद्यापीठे यांनी प्रदान केलेल्या पदव्या / पदविका तसेच भारतीय वैद्यकीय मंडळ अधिनियम, १९५६ च्या परिशिष्टातले अंतर्भूत केलेल्या वैद्यकीय व संलग्न विद्यापीठातील पदव्या यांना शासकीय महाविद्यालयातील अभ्यासकीय पदे वगळता, राज्यातील सेवा व पदांवरील भरतीसाठी जापोआप मान्यता प्राप्त झाली असल्याचे समजण्यात यावे.

(२) सर आदेशासोबत विद्यापीठ अनुदान आयोगाने मान्यता दिलेल्या वैद्यकीय विद्यापीठे व संस्थांची यादी जोडण्यात आली होती. आयोग मान्यताप्राप्त विद्यापीठे व संस्था यांची अद्ययावत यादी आता या आदेशासोबत जोडण्यात आली आहे. ज्ञातव्य निर्णय, सामान्य प्रशासन विभाग, क्रमांक आजीसीटी - १०६१/१८९५७/१९४/जे दिनांक २१ ऑगस्ट १९९९ मध्ये नमूद केलेल्या आणि या परिच्छेद १ मध्ये उद्घृत केलेल्या हेतुसाठी सर सर्व विद्यापीठे/संस्था यांनी प्रदान केलेल्या पदवी/पदविकांना आरोप मान्यता देण्यात आल्याचे समजण्यात यावे.

महाराष्ट्रचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व कायमे

डा. र. राणे

अस सचिव, महाराष्ट्र शासन

अति.

(१) राज्यपालांचे सचिव

(२) मुख्य मंत्रांचे सचिव

(३) सचिव, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई

(४) सार्वजनिक, महाराष्ट्र - १, मुंबई

(५) सार्वजनिक, महाराष्ट्र - २, मुंबई

(६) विद्यार्थी सेवा परीक्षा अधिकारी, मुंबई

(७) अधिपति व सहाय्यक अधिकारी, मुंबई

(८) ज्येष्ठ, उच्च न्यायालय (मूळ न्याय सभाग), मुंबई

(९) ज्येष्ठ, उच्च न्यायालय (अपील सभाग), मुंबई

(१०) ज्येष्ठ, लोक प्रशासन व उच्च लोक प्रशासन कायदे कार्यालय, मुंबई

(११) सर्व सार्वजनिक शिक्षण

(१२) सार्वजनिक शिक्षणालया निबंधांच्या निबंधांसाठी सर्व विभाग प्रमुख व कर्तव्यीय

मुद्रा

(१३) अस सचिव, भारत सरकार, शिक्षण मंत्रालय, नवी दिल्ली

(१४) निदेश जारी

बाधा : महाराष्ट्र शासनच्या उपरोक्त ज्ञातव्य निर्णय क्रमांक आ.जी.सी.टी. १३४४/प्र.क्र. २१/९४/१३ मंत्रालय, मुंबई. दिनांक ८ मार्च १९९५ च्या सोबत जोडलेल्या यादीमध्ये यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नासिक यांची अनुक्रमाने १५९ वर नोंद करण्यात आलेली आहे.

LETTER OF RECOGNITION FROM UGC

UNIVERSITY GRANTS COMMISSION
BAHADUR SHAH ZAFAR MARG
NEW DELHI-110002.

NO. F.5-15/89 (OPP-I)

December, 1992

The Secretary
Govt. of Maharashtra
Higher and Technical
Education and Employment Deptt.
Mantralaya Annex
Bombay-400032.

Sub : Recognition of Yashwantrao Chavan Maharashtra Open University,
Nashik for Central assistance under Section 12-B of the UGC Act, 1956.

Sir,

With reference to the correspondence resting with your letter No. MOJ/ 63003 (241/92) UNJ dated 11th November, 1992 on the above subject, I am to say that the University Grants Commission has agreed to declare the Yashwantrao Chavan Maharashtra Open University Nashik established under Maharashtra State Act No. XX of 1989, fit to receive Central assistance for all purposes including Institutional development in terms of the rules framed under Section 12-B of the UGC Act, 1956.

The receipt of the letter may please be acknowledged.

Yours faithfully,

Sd/xxx
(I J GUPTA)
JOINT SECRETARY

Copy to :-

1. The Vice - Chancellor, Yashwantrao Chavan Maharashtra Open University, Nashik-422005.
2. Secretary to the Govt. of India, Ministry of Human Resource Development (Deptt. of Education) New Delhi.
3. The Registrar, Indira Gandhi National Open University, Maidan Garhi, New Delhi-110068.
4. The Secretary, Association of Indian Universities, 16, Kotla Marg, New Delhi-110002.
5. Desk Officer (Meeting) / S.O. FD-III/S.O. SU-II/S.D.-I, Stat, U.G.C. New Delhi.
6. All Officers /Sections, UGC New Delhi.

Sd/-
(D. D. Mehta)
SECTION OFFICER

विद्यार्थी सहायता आणि विद्यार्थी कल्याण योजना

■ विद्यार्थी सहायता

अल्प उत्पन्न गटाच्या हुशार विद्यार्थ्यांसाठी विद्यार्थी सहाय्य योजना विद्यापीठातर्फे राबविली जाते. त्यासाठी विद्यापीठात ५५ लाखांची तरतूद केली आहे. या योजनेखाली आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतलेल्या शिक्षणप्रमाणासाठी असलेल्या शुल्कात सवलत देण्यात येते. त्यासाठी विद्यापीठातने विहित नमुना विकसित केला असून योग्य पात्रताधारक विद्यार्थ्यांना प्रवेश शुल्कात सवलत देण्यात येते.

■ विद्यार्थी कल्याण योजना

विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण व्यक्तिमत्त्व विकासासाठी दरवर्षी क्रीडा व युवक महोत्सवांचे आयोजन करण्यात येते. तसेच विद्यार्थ्यांमधील संशोधन प्रवृत्तीला प्रोत्साहन देण्यासाठी आविष्कार ही संशोधनात्मक स्पर्धाही घेण्यात येत असते.

■ क्रीडा महोत्सव

विद्यापीठाच्या विद्यार्थ्यांना खेळाचे मैदान मिळावे म्हणून विद्यापीठातने विभागीय व विद्यापीठ पातळीवर क्रीडा स्पर्धा सुरु केल्या आहेत. यातून खेळाडूंना राज्य व राष्ट्रीय स्तरावरील क्रीडा स्पर्धेत भाग घेता येतो. मा. राज्यपालांच्या कार्यालयाकडून आयोजित केल्या जाणाऱ्या आंतरविद्यापीठीय अश्वमेध व ए. आय. यू. च्या क्रीडास्पर्धेतही खेळाडूंना भाग घेता येतो.

■ युवक महोत्सव

विद्यापीठाच्या कलावंत विद्यार्थ्यांना त्यांच्या कलागुणांचे प्रदर्शन करता यावे म्हणून विद्यापीठातने विभागीय व केंद्रीय स्तरावर युवक महोत्सव सुरु केला आहे. यात वक्तृत्व स्पर्धा, एकांकिका, नृत्य संगीत, गायन यांसारख्या स्पर्धा घेण्यात येतात. मा. राज्यपालांच्या कार्यालयाकडून आयोजित केल्या जाणाऱ्या इंद्रधनुष्य व ए.आय.यू. (भारतीय विद्यापीठ संघ) यांच्यातर्फे घेण्यात येणाऱ्या राष्ट्रीय युवक महोत्सवात कलावंत विद्यार्थ्यांना सहभाग घेता येतो.

■ आविष्कार

विद्यापीठ स्तरावरील विद्यार्थ्यांमधील संशोधन प्रवृत्तीला प्रोत्साहन देण्यासाठी मा. राज्यपाल यांच्या कार्यालयातर्फे दरवर्षी आविष्कार ही संशोधनात्मक स्पर्धा घेण्यात येते. या आंतरविद्यापीठीय संशोधन महोत्सवातही मुक्त विद्यापीठाच्या विद्यार्थ्यांना भाग घेता येतो.

■ संवाद पत्रिका

राज्यभर पसरलेल्या मुक्त विद्यापीठाच्या विद्यार्थ्यांशी संपर्क साधण्यासाठी मुक्त विद्यापीठ संवादपत्रिका हे मासिक प्रकाशित केले जाते. विद्यार्थ्यांना उपयुक्त माहिती लेख, सूचना यांचा यात समावेश असतो. अध्ययनाध्ययनमधील अभ्यासाची प्रेरणा व दूरशिक्षणाबाबत जागरूकता वाढविण्याचे कार्य ही पत्रिका करत असते. सदर संवाद पत्रिका वेबसाईटवर वाचण्यासाठी उपलब्ध असेल.

■ आभासी वर्ग

विद्यार्थ्यांना उपग्रहाच्या माध्यमातून शिक्षण घेणे शक्य व्हावे म्हणून विद्यापीठातने अहमदाबाद येथील भारत सरकारच्या भारतीय अंतरिक्ष अनुसंधान संघटन (इस्रो) या संस्थेच्या मदतीने एज्युसॅट या उपग्रह वाहिनीद्वारा (सॅटेलाईट चॅनल) दूरशिक्षणाचा प्रकल्प सुरु केला आहे. या प्रकल्पांतर्गत राज्यात एकूण ४० व्हर्चुअल लर्निंग सेंटर कार्यान्वित केलेली आहेत. याद्वारे थेट संपर्कसत्रे घेण्यात येतात.

■ राष्ट्रीय सेवा योजना

पारंपरिक विद्यापीठांप्रमाणेच मुक्त विद्यापीठाच्या ५५०० विद्यार्थ्यांसाठी राष्ट्रीय सेवा योजना सुरु करण्यात आली आहे.

खालील संवर्गातील विद्यार्थ्यांना शुल्कात सवलत दिली जाते.

- (१) अंध, अपंग, मूक-बधिर, कर्णबधिर विद्यार्थी (पाहा परिशिष्ट ३)
- (२) विद्यापीठातील नियमित वेतनश्रेणीत कार्यरत सेवक व त्यांचे परिवारजन (स्वतः, पत्नी/पती, दोन पेक्षा अधिक नाही इतके अवलंबून असलेले अपत्य)
- (३) मागासवर्गीय (शासनाच्या नियमाच्या अधीन) विद्यार्थी.

वरील संवर्गातील उमेदवारांनी संपूर्ण शिक्षणक्रम शुल्क भरून प्रवेश घ्यावा. त्यानंतर विद्यापीठ / शासनाच्या नियमाप्रमाणे शुल्क सवलतीची प्रक्रिया पूर्ण करावी. विद्यापीठ / शासनाच्या नियमाप्रमाणे शुल्काचा परतावा संबंधितांना देण्यात येईल.

Appendix : 09

نمونہ برائے سوالیہ پرچہ

ہدایات:

$$4 \times 20 = 80$$

- 1۔ تمام سوالات لازمی ہیں۔
 - 2۔ ہر ضمنی سوال کے لیے پانچ نمبر دیے گئے ہیں۔
 - 3۔ ہر ضمنی سوال 75 سے 100 الفاظ میں تحریر کریں۔
 - 4۔ ہر ضمنی سوال کا جواب نئے صفحے سے شروع کریں۔
- سوال نمبر 1: مندرجہ ذیل سے کوئی چار سوالات حل کرنا لازمی ہے۔

الف:-----

ب:-----

ج:-----

د:-----

ہ:-----

- سوال نمبر 2: مندرجہ ذیل سے کوئی چار سوالات حل کرنا لازمی ہے۔

الف:-----

ب:-----

ج:-----

د:-----

ہ:-----

- سوال نمبر 3: مندرجہ ذیل سے کوئی چار سوالات حل کرنا لازمی ہے۔

الف:-----

ب:-----

ج:-----

د:-----

ہ:-----

- سوال نمبر 4: مندرجہ ذیل سے کوئی چار سوالات حل کرنا لازمی ہے۔

الف:-----

ب:-----

ج:-----

د:-----

ہ:-----

☆☆☆

